

Van Hirtum-orgel Petruskerk Hilvarenbeek

Toen de Petruskerk van Hilvarenbeek in 1648 in protestantse handen kwam brak er een 'orgelloze' periode aan die meer dan 150 jaar zou duren. Pas nadat de katholieken in 1798 de Petruskerk terug kregen werd daarin ook weer een orgel geplaatst. Mogelijk was dit instrument afkomstig uit de voormalige schuurkerk. In 1816 is dit orgel voor 150 gulden verkocht aan de Hervormde Gemeente in Oisterwijk waar het nog altijd aanwezig is. Kort daarna plaatsten de Gebroeders Van Hirtum in de Petruskerk een ander (oud) instrument met twaalf registers.

In datzelfde jaar 1816 werd Bernard Peterus van Hirtum, de jongste van de twee broers, organist van de Petruskerk. Hij zou dit ambt een halve eeuw vervullen. Tot aan 1839 functioneerde in de Hilvarenbeekse kerk ook nog een orkest. Daarna nam het orgel alleen alle begeleidings- en solotaken op zich. Over de kwaliteiten van Bernard van Hirtum als organist is niets bekend, maar door zijn vele contacten met allerlei organisten en andere musici kon hij zich in elk geval breed oriënteren in de gangbare muziekpraktijk.

Op 1 maart 1838 tekenden pastoor M. van Asten en Bernard van Hirtum het contract voor de bouw van *een nieuwe Orgel bestaande als Manuaal Posetief en vrij Pedaal*. De aanneemsom was 4.000 gulden. Het oude orgel was inmiddels per advertentie te koop aangeboden en kreeg uiteindelijk in 1839 voor 600 gulden een nieuwe bestemming in het pas geopende Grootseminarie van Haaren. In mei 1841 waren de orgelkas en het Positief van het nieuwe orgel gereed. Twee jaar later werd het gehele instrument opgeleverd. Het orgel van de Petruskerk was het grootste dat Van Hirtum ooit bouwde, en het enige met een vrij Pedaal. Van Hirtum onderhield 'zijn' orgel zorgvuldig. Schoonmaakwerkzaamheden vonden plaats in 1848, 1853 en 1865. Meesterknecht Anthony Vingerhoets werkte in 1884 voor 360 gulden en 75 cent aan het orgel.

In 1904/05 werd de kerk ingrijpend gerestaureerd onder leiding van de Roermondse architect Caspar Franssen. Het oorspronkelijke stenen orgelbalkon werd afgebroken en het orgel in de toren (tegen de rechter zijwand) opgebouwd. Om dit te kunnen realiseren werd de bovenkas van het orgel omgedraaid zodat het front boven de claviatuur terecht kwam; de buitenste velden werden verwijderd. Zeer waarschijnlijk zijn toen ook de Cimbels van het Manuaal en de Quint/Sexquialter en Fagot/Clarionet van het Positief vervangen door respectievelijk een Voix Humaine 8', een Fluit harmonique 8' B/D en een Trombone 8' bas-Clarinet 8' discant. In 1919 werden de vier spaanbalgen vervangen door één magazijnbalg; zes jaar later kreeg het orgel een windmotor. In 1946 kwam er een nieuw pedaalklavier en werd de Bazuin 16' vervangen door een Octaaf 2'. Gelukkig bleven de oude onderdelen grotendeels bewaard op de zolder van het parochiehuis.

Na een lange periode van voorbereiding werd het orgel in 1969 gerestaureerd door de firma Gebr. Vermeulen (Weert) onder advies van C.H. Edskes, H.L. Oussoren, P.J. de Bruyn, J.J. van der Harst. en Hub. Houët. Het instrument werd op een nieuw balkon in de kerk geplaatst. Delen van de orgelkas werden gereconstrueerd en het orgel kreeg een nieuwe windvoorziening bestaande uit twee spaanbalgen. Ook de oorspronkelijke dispositie werd gereconstrueerd waarbij de nog aanwezige oude pijpen werden teruggeplaatst, evenals het oude kistpedaal. Hoewel er toen al duidelijke aanwijzingen waren dat de toonhoogte lager moest zijn geweest bleef de toonhoogte van vóór de restauratie, $a^1 = 415$ Hz, gehandhaafd.

In 2005 heeft orgelmaker Hans van Rossum het pijpwerk gerestaureerd en de oorspronkelijke toonhoogte van $a^1 = 392$ Hz alsnog hersteld. Aansluitend volgde een herintonatie op een verlaagde winddruk (63 mm. wk.). In 2015 heeft hij de oorspronkelijke windvoorziening (vier spaanbalgen) gereconstrueerd. Om dit mogelijk te maken is het orgel op het bestaande balkon verplaatst zodat de balustrade nu tegen de hoofdkas aansluit. Daarnaast zijn de klavieren en mechanieken gerestaureerd en de loden conducten grotendeels vernieuwd.

Dispositie:

Manuaal (C-f ³)		Positief (C-f ³)		Pedaal (C-c ¹)	
Praestant	8'	Holpijp	8'	Bourdon	16'
Bourdon	16'	Flute travers	8' disc.	Praestant	8'
Holpijp	8'	Bekfluit	8' disc.	Octav	4'
Viooldigambas	8'	Praestant	4'	Bazuin	16'
Octav	4'	Fluit	4'		
Gemshoorn	4'	Octav	2'		
Fluit	4'	Waltfluit	2'		
Quintfluit	3'	Quint	1 ½' bas		
Superoctav	2'	Sexquialter	2 st. disc.		
Flageolet	1'	Fagot	8' bas		
Mixtuur	4 st.	Clarionet	8' disc.		
Cimbel	2 st.				Manuaalkoppel
Cornet	4 st.				Pedaalkoppel
Trompet	8' bas				Afsluiting
Trompet	8' disc.				Ventiel